

TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA BOLALARNING RANG SEZGIRLIGINI RIVOJLANTIRISH

Xudoyorov Sanjarbek O'ktam o'g'li

Guliston davlat pedagogika instituti,

“Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi”

ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: mazkur maqolada bola tasviriy faoliyatida rangtasvir metodikasining pedagogik va estetik ahamiyati yoritilgan. Rangtasvir mashg'ulotlari bolalarda kuzatuvchanlik, rang sezgirligi, ijodiy tafakkur va o'z his-tuyg'ularini tasvir orqali ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirishi asoslab berilgan. Shuningdek, mashg'ulotlarni yosh xususiyatlariga mos, ko'rgazmali, erkin ijodga asoslangan va zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'un holda tashkil etish zarurligi ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: rangtasvir, bola, metodika, estetik tarbiya, ijodkorlik, tasviriy faoliyat.

Аннотация: в статье освещается педагогическое и эстетическое значение методики живописи в изобразительной деятельности детей. Обосновано, что занятия живописью развивают у детей наблюдательность, чувство цвета, творческое мышление и умение выражать свои эмоции через изображение. Также показана необходимость организации занятий с учетом возрастных особенностей, на основе наглядности, свободного творчества и современных технологий.

Ключевые слова: живопись, ребёнок, методика, эстетическое воспитание, творчество, изобразительная деятельность.

Abstract: the article highlights the pedagogical and aesthetic significance of painting methodology in children's visual activity. It substantiates that painting classes develop children's observation skills, color perception, creative thinking, and ability to express their emotions through visual images. The article also emphasizes the need to organize lessons in accordance with age characteristics, using visual methods, free creativity, and modern technologies.

Keywords: painting, child, methodology, aesthetic education, creativity, visual activity.

Bola atrof-muhitni dastlab ko'rish, kuzatish va his qilish orqali anglaydi. U borliqdagi ranglar, shakllar, harakatlar va hodisalarni o'z tasavvuri asosida qabul qiladi. Shu sababli tasviriy faoliyat, ayniqsa rangtasvir mashg'ulotlari bolaning ichki dunyosini ochishda muhim vosita hisoblanadi. Rangtasvir bolaning faqat rasm chizish

yoki bo'yash faoliyati emas, balki uning fikrlashi, his-tuyg'usi, estetik qarashi va ijodiy qobiliyatini namoyon qiladigan pedagogik jarayondir.

Maktabgacha ta'lim muassasalari va boshlang'ich ta'lim bosqichida olib boriladigan tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarda go'zallikni ko'ra olish, ranglarni farqlash, shakl va obrazni anglash, o'z taassurotlarini rasm orqali ifodalash ko'nikmalarini shakllantiradi. Rangtasvir mashg'ulotlari orqali bola tabiat, hayvonot olami, insonlar, buyumlar va atrofdagi voqelikni tasvirlashga harakat qiladi. Bu jarayonda u faqat ko'rgan narsasini chizmaydi, balki unga bo'lgan munosabatini ham ranglar orqali bildiradi. Shuning uchun rangtasvir ta'limi bolalarning estetik tarbiyasi va ijodiy rivojlanishida alohida o'rin tutadi [10]. Rangtasvir faoliyati bolaning kuzatuvchanligini rivojlantiradi. Bola rasm chizish jarayonida buyumning shakli, hajmi, rangi, joylashuvi va boshqa belgilariga e'tibor beradi. Masalan, daraxtni tasvirlashda uning tanasi, shoxlari, barglari, rangi va atrofdagi muhit bilan bog'liqligini kuzatadi. Bu esa bolaning diqqatini jamlash, solishtirish, farqlash va umumlashtirish qobiliyatini o'stiradi [2]. Tasviriy san'at darslarida rangtasvirni bosqichma-bosqich o'rgatish bolalarda ko'rish xotirasi, rang sezgirligi va kompozitsion fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Pedagogik nuqtayi nazardan qaralganda, rangtasvir mashg'ulotlari bolani mustaqil fikrlashga o'rgatadi. Bola rang tanlaydi, obraz yaratadi, tasvirni qanday joylashtirish haqida o'ylaydi va o'z qarorini rasmda ifodalaydi. Bu jarayonda u tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki ijodiy harakat qiluvchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi. O'qituvchi esa bolaning tasviriy faoliyatini to'g'ri yo'naltirishi, unga imkoniyat yaratishi va ortiqcha cheklovlarsiz ijod qilishiga yordam berishi kerak. Zamonaviy pedagogik talablar asosida tashkil etilgan tasviriy san'at darslari bolaning faolligini oshiradi va uning o'ziga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi [7]. Rangtasvirning estetik ahamiyati ham katta. Bola ranglarning uyg'unligi, yorqinligi, kontrasti va kayfiyatga ta'sirini amaliy faoliyat orqali anglaydi. Masalan, sariq, qizil va to'q sariq ranglar bolada quvonch, iliqlik va faollik tuyg'usini uyg'otadi. Ko'k va yashil ranglar esa sokinlik, tabiat va xotirjamlik bilan bog'lanadi. Ranglardan to'g'ri foydalanish orqali bola atrofdagi go'zallikni ko'rishni, uni qadrlashni va o'z tasavvurida qayta yaratishni o'rganadi. Shu jihatdan rangtasvir mashg'ulotlari bolaning estetik didini tarbiyalovchi muhim vositadir.

Maktabgacha yoshdagi bolalar rangtasvirni ko'proq hissiy qabul qiladilar. Ular uchun rasmda buyumning aniq va real ko'rinishi emas, balki tasavvur va kayfiyat muhimroq bo'ladi. Masalan, bola quyoshni yashil yoki moviy rangda, daraxtni qizil rangda tasvirlashi mumkin. Bu holat xato deb baholanmasligi lozim, chunki bola borliqni o'z hissiy idroki orqali ifodalaydi. Shu sababli 3–6 yoshdagi bolalar bilan ishlashda erkin bo'yash, ranglarni aralashtirish, barmoqlar bilan bo'yash, oddiy

shakllar asosida rasm yaratish kabi mashgʻulotlar samarali hisoblanadi. Bunday yondashuv bolaning rangga boʻlgan qiziqishini oshiradi va ijodiy erkinligini rivojlantiradi.

Boshlangʻich sinf oʻquvchilarida esa tasviriy tafakkur asta-sekin aniqroq shakllana boshlaydi. Bu yoshdagi bolalar predmetning shakli, rangi, joylashuvi, yorugʻlik va soya munosabatlarini tushunishga intiladilar. Shuning uchun 7–10 yoshli oʻquvchilarga rangtasvirni oʻrgatishda bosqichli koʻrsatmalar, koʻrgazmali vositalar, namunaviy rasmlar va mavzuli kompozitsiyalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bunda oʻquvchi avval predmetni kuzatadi, keyin uning umumiy shaklini chizadi, soʻng rang va detallarga eʼtibor beradi. Bunday ketma-ketlik tasviriy savodxonlikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Rangtasvirni oʻrgatishda koʻrgazmali taʼlim usuli samarali metodlardan biridir. Oʻqituvchi bolalarga ranglarni tanlash, ularni uygʻunlashtirish, yorugʻ va soya qismlarini koʻrsatish, predmet shaklini bosqichma-bosqich tasvirlash usullarini amalda namoyish etadi. Bu usul bolalarning koʻrish orqali oʻrganish imkoniyatini kengaytiradi. Ayniqsa, ranglar jadvali, tayyor kompozitsiyalar, tabiat manzaralari, buyumlar va bolalar ishlaridan namunalar koʻrsatish mashgʻulotni tushunarli va qiziqarli qiladi.

Erkin ijodga asoslangan mashgʻulotlar ham bolaning tasviriy faoliyatida muhim oʻrin egallaydi. Bunday mashgʻulotlarda bola belgilangan mavzu doirasida oʻz xohishi, tasavvuri va kayfiyatiga mos ranglardan foydalanadi. Oʻqituvchi unga tayyor yechim bermaydi, balki ijodiy yoʻnalish koʻrsatadi. Bu usul bolaning mustaqil fikrlashi, oʻziga xos obraz yaratishi va oʻz ichki kechinmalarini tasvir orqali ifodalashiga yordam beradi. Sharq pedagogik qarashlarida ham estetik tarbiya insonning maʼnaviy kamolotiga xizmat qiluvchi muhim omil sifatida talqin etiladi [5]. Tematik kompozitsiyalar rangtasvir mashgʻulotlarining mazmunini boyitadi. “Mening oilam”, “Bahor keldi”, “Sevimli oʻyinchoqim”, “Tabiat qoʻynida”, “Vatanim manzaralari” kabi mavzular bolalarda hayotiy kuzatuvlarni tasvirga aylantirish koʻnikmasini rivojlantiradi. Bunday topshiriqlar orqali bola asosiy va ikkilamchi obrazlarni ajratishni, predmetlarni qogʻoz yuzasida toʻgʻri joylashtirishni, fon va asosiy tasvir oʻrtasidagi bogʻliqlikni anglashni oʻrganadi. Kompozitsiya fanida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qoʻllash bolalarning ijodiy faolligini oshirishda samarali yoʻl hisoblanadi [9]. Ranglar bilan tajriba oʻtkazish metodlari ham bolalar uchun qiziqarli va foydalidir. Masalan, qizil va sariq rangni aralashtirib toʻq sariq rang hosil qilish, koʻk va sariqdan yashil rang olish, och va toʻq ranglarni solishtirish bolaning sabab va natija bogʻliqligini tushunishiga yordam beradi. Ayniqsa, guash va akvarel boʻyoqlari bilan ishlash bolalarda rang sezgirligini, qoʻl harakatlari aniqligini va ijodiy tajriba qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Akvarel rangtasviri orqali tasviriy sanʼat

talabalari va o'quvchilarida rangni nozik his qilish, yengil va toza ishlash malakalari shakllanadi [3]. Ranglar bolaning psixologik holatini ham aks ettirishi mumkin. Bolalar odatda yorqin va iliq ranglarga ko'proq murojaat qiladilar. Qizil rang faollik va harakatni, sariq rang quvonch va iliqlikni, yashil rang tabiat va uyg'unlikni, ko'k rang sokinlik va xotirjamlikni bildirishi mumkin. Ba'zan qora yoki kulrang ranglarning ko'p ishlatilishi boladagi ichki siqilish, xavotir yoki kayfiyatdagi o'zgarishlardan darak berishi ehtimoldan xoli emas. Biroq bunday holatda qat'iy xulosa chiqarish to'g'ri emas. O'qituvchi bolaning rang tanlovini umumiy pedagogik kuzatuvlar bilan birga tahlil qilishi lozim.

Rangtasvir mashg'ulotlarida individual yondashuv muhim ahamiyatga ega. Har bir bolaning qiziqishi, tasavvuri, qo'l harakati, rangni qabul qilishi va ijodiy imkoniyati turlicha bo'ladi. Shu sababli barcha boladan bir xil natija talab qilish to'g'ri emas. Ayrim bolalar rang bilan erkin ishlaydi, ayrimlari shaklni aniq chizishga harakat qiladi, boshqalari esa tasvirda ko'proq hissiy holatini ifodalaydi [8]. Kichik guruhlar bilan ishlash va individual yondashuv o'quvchilarning faolligini oshirib, ularning shaxsiy imkoniyatlarini ochishga yordam beradi.

Bugungi raqamli ta'lim sharoitida rangtasvir metodikasini zamonaviy texnologiyalar bilan boyitish muhimdir. Grafik dasturlar, interaktiv doskalar, virtual ko'rgazmalar va elektron taqdimotlar bolalar uchun tasviriy faoliyatni yanada qiziqarli qiladi. Masalan, Tux Paint, Sketchbook, ArtSet kabi dasturlar bolalarga rang tanlash, shakl chizish, tasvirni o'zgartirish va ijodiy tajriba o'tkazish imkonini beradi. Interaktiv doskalarda ranglarni aralashtirish, chiziqlar chizish, shakllarni joylashtirish o'quvchilarni darsga faol jalb qiladi. Bunday vositalar an'anaviy rangtasvir o'rnini bosmaydi, balki uni to'ldiradi va bolalarning texnologik savodxonligini oshiradi.

Tasviriy san'at darslarida rangtasvirni samarali tashkil etish uchun o'qituvchi metodik ketma-ketlikka amal qilishi zarur. Avvalo, mavzu tushuntiriladi, keyin ko'rgazmali materiallar ko'rsatiladi, so'ng bolalar bilan qisqa suhbat o'tkaziladi. Shundan keyin amaliy ish bosqichma-bosqich bajariladi. Mashg'ulot oxirida bolalar ishlari muhokama qilinadi, ularning yutuqlari e'tirof etiladi. Bunday tartib o'quvchilarda o'z ishiga mas'uliyat bilan qarash, boshqalarning ijodini hurmat qilish va o'z fikrini bildirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Rangtasvir metodikasi bolaning tasviriy faoliyatida nafaqat rasm chizish malakasini, balki estetik idrok, ijodiy tafakkur, hissiy ifoda va ijtimoiy muloqotni ham shakllantiradi. Bola ranglar orqali o'zini erkin ifoda etadi, borliqni o'z tasavvurida qayta yaratadi va san'atga nisbatan qiziqish hosil qiladi. Tarixiy va ma'naviy qadriyatlarni hisobga olgan holda yoshlarni estetik ruhda tarbiyalash bugungi ta'lim jarayonining muhim vazifalaridan biridir [6]. Shu bois rangtasvir mashg'ulotlari

bolalarning ma'naviy kamoloti, ijodiy faolligi va hayotga ijobiy munosabatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, rangtasvir metodikasi bola tasviriy faoliyatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. U bolalarda kuzatuvchanlik, estetik did, rang sezgirligi, mustaqil fikrlash va ijodiy ifoda ko'nikmalarini shakllantiradi. Rangtasvir mashg'ulotlarini yosh xususiyatlariga mos, erkin ijodga asoslangan, ko'rgazmali va zamonaviy texnologiyalar bilan boyitilgan holda tashkil etish yuqori samara beradi. Bunday metodik yondashuv bola shaxsining har tomonlama rivojlanishiga, uning san'atga qiziqishi va ijodiy imkoniyatlarining kengayishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Yusupova S. A., To'ra qizi Tohirova M. NATYURMORT KOMPOZITSIYASINING TASVIRIY SAN'ATDAGI AHAMIYATI VA UNI ISHLASH BOSQICHLARI //International Conference on Global Studies. – 2025. – T. 1. – №. 4. – C. 67-75.
2. Alimjanovna Y. S. et al. TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA RANGTASVIR O 'QITISHNING BOSQICHMA-BOSQICH YONDASHUVI //CONFERENCE OF ADVANCE SCIENCE & EMERGING TECHNOLOGIES. – 2025. – T. 1. – №. 5. – C. 158-162.
3. Хайров , Р. . (2025). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА ЧЕРЕЗ АКВАРЕЛЬНУЮ ЖИВОПИСЬ . Предпринимательства и педагогика, 4(2), 126–136. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/entrepreneurship-pedagogy/article/view/81026>
4. Inoyatov O.S. Sirtning umumiy vaziyatdagi tekislik bilan kesishish masalalarini ifodalashga metodik yondashuv// Inter education & global study. 2025. №6. B.256-269.
5. Pardaboevich J. N. BEAUTY AND MORAL EDUCATION IN EASTERN PEDAGOGY: OPPORTUNITIES FOR APPLICATION IN THE PROCESS OF ARTISTIC EDUCATION //ИКРО журнал. – 2025. – Т. 16. – №. 01. – С. 170-172.
6. Pardaboevich J. N. Education of Young People in Eastern and Modern Spirit Taking Historical Values into Account //Innovative Science in Modern Research. – 2023. – С. 156-157.
7. Pardaboevich J. N. ORGANIZING VISUAL ARTS LESSONS AND ENHANCING THEIR EFFECTIVENESS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL REQUIREMENTS //CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY. – 2025. – Т. 1. – №. 5. – С. 162-166.

8. Shakarbek o‘g‘li I. F. CHIZMACHILIK DARSLARIDA KICHIK GURUHLAR BILAN ISHLASHDA INDIVIDUAL YONDASHUV. PEDAGOGS, 73 (1), 262-265 [Электронный ресурс].“
9. Xusnidin o‘g‘li X. I., Pardaboyevich J. N. KOMPOZITSIYA FANIDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI QO ‘LLASHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI //CONFERENCE OF INNOVATIVE HORIZONS IN SCIENCE & ENGINERING. – 2025. – T. 1. – №. 2. – C. 101-106.
10. N.P.Jumaboyev, Rangtasvir. “Ilm Ziyo Zakovat” T.: 2023.
<https://unilibrary.uz/literature/822027>